

Dr. Selmeczi Kovács Attila 60. évére

Selmeczi Kovács Attila a néprajzi lexikon szűkszávu és kurta szócikke szerint „muzeológus a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban (1967–1976, a KLTE Néprajzi Intézetének tudományos munkatársa (1976–), az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának főmunkatársa (1979–). Kutatási területe a gazdasági néprajz, mestersegek, tudománytörténet.” Más forrásokból tudhatjuk, hogy azóta volt a Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese (1986–1997), valamint tanácsosa (1997–). Bölcsész-doktori vizsgát tett 1969-ben, 1978 óta a történettudomány (néprajz) kandidátusa, 1996-tól a néprajztudomány doktora.

Ha valaki ezek után azt kérdezné tőlem: „Ki az a dr. Selmeczi Kovács Attila?” – kérdésemre csak ezt tudnám válaszolni: „második Jankó János, második Csete Balázs, sőt második Reguly Antal, második Sajnovics János, aki nemcsak néprajztudós hanem örök kutatója, sőt ismerője a magyar nép őshazájának, a finn-ugor–magyar kapcsolatok elmélyítésének, barátságának. Nagyon szép, értékes, őszinte köszöntést írt a mi „Attilánkról” Lackovics Emőke a „Redemptio”-ban”, de a mi barátságunk egészen más. Emőke elsősorban muzeológus szakember, aki már diákként ismerte az akkor is sokat segítő Attilát, én pedig sokkal később találkoztam vele, de mindketten Attiláról őszintén, csak az igazat tudjuk írni.

Emőke írásából tudtam meg, hogy Attila a magyar királyi városban – Székesfehérvárott született 1942. május 16-án, Mózes napján. Azt viszont már barátságunk alatt – 1985-ben – a Néprajzi Múzeumban, a pályázatok díjkiosztásánál tudtam meg, hogy Gyöngyösön járt gimnáziumba – mint én is az első osztályt –, sőt abban a házban lakott Gyöngyösön, amely ház régebben az én tanárom, Stiller Kálmán háza is volt. Így nem véletlenül kutatta a palócságot Attila, mert van közös palócság is bennünk, hisz Gyöngyös a palócság déli határának városa.

Jelentős dátum barátságunkban az 1990-es esztendő, ekkor lett 20 éves az általam alapított Csete Balázs Honismereti Szakkör. Ekkorra már a mi Attilánk a KLTE és az ELTE néprajz szakán végzett tanításai után a Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese lett. Itt találkozott Csete Balázs több munkájával, ahol Kresz Mária is – mint Balázs bácsi volt munkatársa – sokat segített neki. Közben tudomására jutott – Ikvai Nándor és Selmeczi László által –, hogy Csete Balázs Kalotaszegen gyűjtött anyagának egy része – ami nem vészett oda Zalaegerszegnél a háború alatt – a mi helytörténeti gyűjteményünkben van. (Köszönhető ez Gubicz András akkori termelőszövetkezeti elnöknek, Drávucz Istvánnak, a Vízgazdálkodási Társulat igazgatójának és Bánlaki Zoltán tanácselnöknek.)

A mi, mindig csak segíteni akaró és tudó Attilánk lejött hozzánk Jásziskisrére. Amikor feleségem – a gyűjtemény vezetője – megmutatta neki Balázs bácsi munkáját, Attila ezt mondta: „Ezek a kalotaszegi medencében gyűjtött székely kapuk, kopjafák és egyéb tusrajok örök értékűek és könyv alakjában ki kell kiadni. Ha mi odaadjuk neki, ő ezt a Néprajzi Múzeum által megoldja.” Mi boldogan adtuk oda, és Honismereti Szakkörünk 20. évfordulójára meg is je-

lent a könyv, Csete Balázs: *Kalotaszegi fafaragások* címmel. Sajtó alá rendezte és az előszót írta: *Selmezi Kovács Attila*. Budapest, 1990.

Ezen előszóból néhány rész, mert ebből ismerjük meg az ő szép stílusú munkáját: „Kalotaszeg művészeti fogalom – állapította meg Erdély e sajátos tájegységéről Kós Károly, amit többek között így indokolt: Igaz, hogy Kalotaszeg zárt vidék: néprajzilag teljesen, geográfiailag jórészen. Művészetében (ruházatán kívül) a XIV. és XV. század stílusát vállalta magáénak és ezt konzerválta. Erdély legnagyobb városának – Kolozsvárnak – a tövében terül el földje, mégis jobban megtartotta és önállóbban fejlesztette, építette ki talán minden más magyar népcsoportnál gazdagabb, de minden esetre eredetibb, egyénibb, magyarabb művészetét... A kalotaszegi művészet színes, de nem tarka, virít, de nem rikít. Mint a valóságos hegyoldali kaszáló.”

Közismert hazánk történetéből 1940. augusztus 30-a, a II. bécsi döntés napja: „Németország és Olaszország külügyminisztereinek vezetése alatt a döntőbizottság meghozta a magyar–román vitában az ítéletét. Észak-Erdély Székelyfölddel, Nagyvárral és Kolozsvárral Magyarországhoz kerül.” Csete Balázs e döntés után kezdte meg kalotaszegi gyűjtését. Ezek lettek néprajzi munkásságának legjelentősebb területei. Erdély visszacsatolása után kereste fel a kalotaszegi falvakat 1942–1944-ben, amikor már magának is menekülnie kellett. A három nyarat azonban jól kihasználta, mert jól ismerte a Malonyay könyvből a vidék népművészetét. Nyárszón, a Miklós családnál ültötte fel a tanyáját, ahonnan naponta gyalog járta be a medence falvait. Fáradhatatlan szorgalommal gyűjtötte adatait, készítette rajzait. A legapróbb részletre is kiterjedő tusrajzokat készített elsősorban az utcakapukról, a temetői fejfákról, népszokásokról; mint a lakodalom, vagy a temetés. Sajnos kalotaszegi gyűjtéséből csak egyetlen jelentősebb publikáció látott napvilágot még 1942-ben, a nyárszói temetés az Ethnográfiában a 200–215. oldalon. E hiányosságot pótolta és tette halhatatlanabbá dr. Selmezi Kovács Attila, amikor 1990-ben a kalotaszegi medence falvainak székely kapuit a gondosan kidolgozott rajzok alapján megjelentette, s így az egész ország közkincsévé tette. Így most tudjuk csak értékelni Balázs bácsi munkáját, de még jobban, hogy ez könyv alakban is megjelenhetett, a mi Attilánk önzetlen baráti tevékenységével!

Már két kiadást ért meg a könyv, s ma egy darabot sem lehet kapni belőle. Ma ugyanis divat lett a fafaragás, s ez a könyv lett a fafaragók mintaképe, példakönyve. Sokszor jönnek a levelek, telefonok, hogy szeretnék megvenni a Kalotaszegi fafaragások című könyvet, de már nem tudunk adni senkinek sem. Mindannyian ismerjük fáradhatatlan munkásságát, tudománytörténeti vizsgálatait Györfly Istvánról, Reguly Antalról, finnugor és a palócföldről írt munkáit. E tevékenységével örökre beírta nevét a néprajztudósok taborába. Sok munkája mellett azonban mindig jutott ideje a mi segítségünkre is. A 20, 25, 30 éves évfordulóink meghívóinak, emléklapjainak elkészítésénél, az ünnepségeink előadásainál mindenkor segített. Szerénységével, nagy tudásával mindig felejtethetlenné tette nemcsak nekünk, hanem az ünnepségeken résztvevő hallgatóknak is előadásait. Nemcsak ő, hanem közreműködése által barátai is szívesen jöttek és jönnek hozzánk előadást tartani minden ellenszolgáltatás nélkül. Tették ezt most is, a gyűjteményünk 30 éves évfordulójára rendezett ünnepségünk alkalmával. Példájuk nyomán mi is arra törekszünk, hogy méltó utódok legyenek Jászkiéren a néprajz és a honismeret ápolásában.

Őszinte szívvel kérem az egek urát, hogy sokáig éltesse Selmezi Kovács Attilát. Nagy tudását tegye nemcsak hazánk, hanem az egész emberiség közkincsévé, amint tette ezt eddig is, mint a Magyar Néprajzi Társaság alelnöke, a Honismereti Szövetség alelnöke, a Néprajzi Múzeum Baráti Körének elnöke. Sorolhatnám tovább az országban és külföldön elismert munkáit, melyet bizonyít a Móra Ferenc-díj, valamint a Magyar Néprajzi Társaság Györfly István Emlékérme. Ezekhez ma már nagyon illene hazánk nagyon elszaporodott egyetemiei néprajzi tanszékén egy katedra is!

Élj még nagyon sokáig kedves Attilánk, hűséges pedagógus nejeddel, gyermekeiddel és legyen minél több örömöd az unokáidban. A finn, orosz, brémai és palócföldi utazásaid mellett gyere el hozzánk is minél többször, a Jászságba. Nagy tudásodat öntsd továbbra is reánk, a Jászföld lakóira!

Győri János

A XXX. Honismereti Akadémia szekcióüléseinek beszámolóí

1. szekció:

Kossuth Lajos szerepe a nemzettéválás folyamatában

A szekció munkáját nagy aktivitás jellemezte. Negyvenhét fő szinte mindvégig együtt gondolkodott, a felvetett témák sokszor nagyobb területeket érintettek, mint a megadott feladat volt.

Csorba Csaba vitaindító előadásában a nemzet fogalmának értelmezését mutatta be a különféle történelmi korokban. A reformkori gondolkodásban utalt arra, hogy élesen elvált egymástól Kossuth és Széchenyi nemzetfelfogása. Előadásában érintette, hogy 1844-ben a magyar nyelvet hivatalossá tevő törvényben lefektetett jogok kirekesztették az ország lakosságának nagyobb részét. Jelentősnek ítélte meg a Pesti Hírlap szerepét a nemzettudat ápolásában, kiépítésében. Kossuth „vezércikkei” az alkotmány sáncait igyekeztek megnyitni a nem nemesek előtt. A nemességet, amely ettől elzárkózott, korszerűbb gondolkodásra nevelte. Az ellenzéki liberális reformmozgalom Kossuth irányításával jutott el oda, hogy a nemzeti önrendelkezés igényét megfogalmazza.

Szűcs Zoltán Baranya megyei muzeológus saját kutatásait tárta a hallgatók elé. Témája nagyon érdekes: milyen hatással volt Kossuth a bukovinai székelyekre. Tudott dolog, hogy Bukovina nem Magyarországhoz, hanem az örökös tartományokhoz tartozott, ezért az 1848-as áprilisi törvények nem vonatkoztak rájuk. A Bach-korszakban született birodalmi pátens a jobbágyfelszabadításról azonban változást hozott életükben, megindult a parasztság polgárosodása. Ezt a pozitív változást nem az osztrák kormánynak és az uralkodónak tulajdonították, hanem Kossuth Lajosnak, akinek kultusza jelentős volt körükben is. Ez külsősegekben is kifejeződött, pl. a Kossuth-kalap viseletében.

Rigó Endréné a Győr-Sopron megyei Halászből arról beszélt, hogyan ápolják a negyvennyolcas hagyományokat településükön. Az 1809-es csata emlékére létrehozták a lovasbandériumot, amely az 1848/49-es évfordulón jelentős szerepet játszik abban, hogy a település lakói hitelesebben éljék meg a történelmet. *Alexi Lajos* forradalomról készült naplójának közélettelével közvetlen élményanyagot ismertettek.

Koszorús Ödön Ikervárról azt fejtegette, hogy méltatlanul mellőzi a közgondolkodás Batthyány Lajost, érdemeit nem a megfelelő színvonalon értékeli. Hozzászólásával azt igyekezett bizonyítani, hogy Batthyány Lajos milyen nagy mértékben járult hozzá Kossuth politikai sikereihez, hogy a kezdeményezések Batthyánytól indultak ki, amelyeket Kossuth vitt véghez. Ennek bizonyítására az Iparegylet ügyét említette.

Héjj Csaba budapesti levéltáros hozzászólásában a nemzettéválás folyamatát a szabadságharc utáni időkre is vonatkoztatta. Kossuth Lajos eszméit a kiegyezés után és az azt követő korszakban leginkább a 48-as Függetlenségi Párt képviselte. A párt politikusai sokat tettek azért, hogy a neve fennmaradjon, a turini évek alatt is állandó kapcsolatban voltak szellemi vezérükkel. Kossuth tiszteletének nem ártott fiának politikai szereplése sem. Neve a függetlenségi gondolattal egyet jelentett. 1918-ban az őszirózsás forradalom ismét fellobbantotta Kossuth emléket, mivel a Habsburg-háztól való elszakadásunkban a Kossuth-i eszmei gyökerekhez nyúltunk vissza. 1956-ban a forradalom és szabadságharc természetes cselekedete volt a Kossuth-címer visszaállítása, Kossuth idézése.

A szekció közösen fogalmazta meg mindazt, amit a nemzettéválás folyamatában Kossuthnak tulajdonított. Pl.: 1848-ban lett hivatalos Kossuth javaslatára a nemzeti zászló, az 1844-es törvény és annak korrekciója, kiegészítése az 1849-es nemzetiségi törvény, a politikai újságírás, az iparpártolás gondolata, az érdekegyesítés, a jogegyenlőség, a nemzeti függetlenség.

A szekció sok kisebb hozzászólása mutatta, hogy az akadémia a témát jól választotta meg, mivel mindenkinek szívügye, egyik legnagyobb történelmi személyiségünk helyes értékelése.

Csorba Csaba-Kalló Lászlóné

2. szekció: Kossuth utóélete

Népes szekciónban szerdán élénk vita bontakozott ki a megjelölt témában. Nagyon örülünk, hogy a felvetett kérdések szinte minden jelenlévőt megmozgattak, hiszen húsz hozzászólás gazdagította a programot. A kiegészítéseket, beszámolókat csoportosíthatjuk: hallhattunk gyűjtésekről, elsőként Kálmán Lajosról – a Szegedről érkezett Bogdán Lajos beszámolójában.

Ugyancsak hallhattunk különböző helytörténeti gyűjteményekről, szerte a hazában. Számmal különösen szimpatikus volt, hogy a dunántúliak – akik a zempléni szemszögéből nézve messziről jöttek – nagyon aktívan bekapcsolódtak beszélgetésünkbe és a Sátoraljújhelytől távolabbi vidékek Kossuth-kultuszának ápolásáról számoltak be. Számos hozzászólást hallhattunk. Különböző megemlékezésekről, kiállításokról. Ezek egyike-másika különleges kezdeményezésekről, egyéni felfedezésekről számolt be, bizonyítván a honismereti munka fontosságát. Úgy érzem, ez volt a legfontosabb eleme a szekción munkájának: a résztvevők hozzászólásaikkal, beszámolóikkal azt bizonyították, hogy milyen fontos helytörténeti munka zajlik az ország minden vidékén.

Érdekes hozzászólást hallhattunk a sajtótörténetről. Kedves kolléganőnk kiemelte Kossuth Lajos szerepét a magyar sajtótörténetben, tényszerű előadása segített megérteni a XIX. századi magyar sajtótörténetet. Kitértünk Kossuth utóéletével kapcsolatosan a nemzetiségi kérdésekre is.

Intézménynevekkel, utcanevekkel hosszasan foglalkoztunk, az ország különböző tájegységeiről hallottunk erről információkat. Ugyancsak bő ismereteket kaptunk a Kossuth-szobrok történetéről, időbeli és térbeli elhelyezkedésükről szerte a hazában. A hozzászólások széles körét jelzi, hogy éppúgy szót ejtettünk a Kossuth-díj történetéről, mint a magyarországi pénzek Kossuth ábrázolásairól, a zenéről, a testvérvárosi kapcsolatokról, az irodalomtörténetről, az olasz–magyar irodalmi kapcsolatokról. Kossuth utóélete a kultúra minden területén ma is nagyon sok mindent tud adni számunkra, és ezeket az apró információkat ha összerakjuk, nagyon szép egésznek alkotnak, amelyről még hosszasan tudtunk volna beszélni.

Tamás Edit

3. szekció: Kossuth a helytörténeti kutatásban

A helytörténeti kutatásokkal foglalkozó szekció volt a legnagyobb létszámú a Kazinczy Múzeumban, ami a téma iránti érdeklődést mutatja. Bár a hozzászólók száma nem volt olyan szépen hangzó, mint az előzőekben, (7 fő jelentkezett), de ezek – bizvást mondhatom – előadás értékű és igényű hozzászólások voltak. Kilenc órától háromnegyed tizenkettőig töltöttük az időt a Kazinczy Múzeumban.

Elsőként a szekció vezető szólt, mivel úgy illik, hogy a rendező város mutassa be azt a helytörténeti irodalmat, azt a termést, ami Sátoraljújhely városában született Kossuthal és 1848-al kapcsolatban. Itt rögtön alkalmam volt bemutatni Sátoraljújhely lexikonát, s ennek Kossuth Lajossal kapcsolatos címszavait. E címszavak javarésze az itt jelenlevő *dr. Kováts Dániel* tanár úr volt a szerzője. Kossuthal kapcsolatban az utaló címszavakkal együtt 25 szócikk található, az utalásokat leszámítva, 18 a szócikkek száma. Ez azt jelzi, hogy Sátoraljújhelyen erős és élő a Kossuth-kultusz. A lexikon bemutatása azért is érdekes, mert nagyon sokan örültek annak, hogy a helytörténeti irodalomban új műfajt látnak: a lexikont és nem a megszokott monográfiát, a falu- vagy várostörténeti kötetet. Nagyon sokan lapozták fel ezt a könyvet, nemcsak a téma miatt, hanem a ritka műfaj miatt is, és sokan vásároltak belőle.

Ezenkívül több helytörténeti munka született Sátoraljújhelyen, olyan sok, hogy itt nincs mód felsorolni mindegyiket (a szekcióülésem ezt megtettük). De hadd emeljük ki ezek közül *dr. Hógye István*, a Zempléni Levéltár igazgatójának pótolhatatlan értékű gyűjteményét, mely első kiadásban 1982-ben jelent meg, s most, e konferenciára, új köntösben, szép kivitelben ismét kézbe vehető. A címe: Kossuth Lajosra és családjára vonatkozó iratok Zemplén vármegye levéltárában. Ez nagyon fontos munka abból a szempontból is, hogy mindenki számára ol-

vashatóvá, kutathatóvá válik az eredeti dokumentumanyag, s jól tudjuk, az eredeti iratok tanulmányozása a legfontosabb bármely helytörténeti munka elkészítése szempontjából. Így nem veszünk el az általánosságokban, egy-egy történeti időszak megítélésében, a személyiség közelebb kerülhet hozzánk. Ezt a lehetőséget adja meg nekünk ez a dokumentumgyűjtemény. Ennek kapcsán felhívtuk a figyelmet arra is, hogy mily rendkívül gazdag irodalma van a reformkornak és a szabadságharcnak nemcsak a sátoraljuíjhelyi Zempléni Levéltárban, hanem a sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben is. Erről is van egy kitűnő bibliográfia a Honismeret 3. számában, összeállítója Kiss Endre József lelkész-könyvtáros, aki közli azt a teljes irodalomjegyzéket, amely Patakon megtalálható, s tartalmazza mind a nyomtatott, mind a kéziratos anyagot, sőt, az adattári jegyzéket is. Bátran mondhatom, hogy szinte teljes az Újhelyben és Patakon fellelhető anyag.

Volt arra is alkalma ennek a szekciónak, ha már a múzeum reformkori termében voltunk, hogy a reformkori Zemplén szellemét megidézzük. Azok között a falak között, ahol olyan személyiségek, mint a fiatal *Kossuth Lajos*, az idős *Kazinczy Ferenc* az ifjú *Kazinczy Gábor*, *Szemere Miklós*, a *Lónyayak*, *Boronkayak* – és még nagyon sokáig lehetne folytatni a névsort –, találkoztak, eszmét cseréltek. Sok tárgyat alkalmuk volt a résztvevőknek közelebről is megismerlni, kézbe venni, olvasgatni. Például egy, a fiatal Kossuth által beletárolt lexikont, hiszen ő volt a Casinó jegyzője 1831-ben. S volt lehetőségünk átnézni a Kossuthtal és a szabadságharcra kapcsolatos tartalmas képeslap anyagot, melyet erre az alkalomra válogattak össze kollégáink a szerencsi Zempléni Múzeum képeslapgyűjteményéből. Nagyon sok ember gyűjtője és szerelme ezeknek a képeslapoknak a gyűjtőknek, érdeklődőknek volt alkalmuk címetek cserélni, tájékozódhattak a magángyűjteményekben és a közgyűjteményekben fellelhető képeslapokról is.

Elhangzott egy kitűnő előadás *Hadobás Pál* igazgató úrtól. Ő Edelény és környékének 1848–1849-es emlékeit foglalta össze, bár ez a borsodi vidék nem rendelkezik annyi emlékekkel és eseménnyel Kossuthról, 1848-ról, vagy a reformnemzedékről, mint Zemplén, de azok az apróbb helytörténeti adalékok nagyon is kerek képpé álltak össze, és nem kis tanulsággal szolgáltak. Ugyancsak végigvezette az igazgató úr a hallgatóságot a „Kossuth Lajos a numizmatikában és a falerisztikában” – az érem- és kitüntetésstanban –, az első Kossuth-bankóktól a legújabb emlékérméig.

Ezek után még öt kiselőadás értékű hozzászólás következett. *Karacs Zsigmond* Találkozása-im Kossuth Lajossal címmel szedte csokorba gondolatait.

Csetényi Mihályné kedves kolléganőnk volt a következő előadónk. Kossuth tiszazugi emlékeiről tartott rövid, de átfogó ismertetést. Ismertette az 1948-as kunszentmártoni és jászberényi ünnepségeket, az 1848-as nemzetőrök anyakönyvi adatait stb. Javasolta továbbá, hogy a Kossuth-emlékek, utcák, szobrok, emléktáblák jegyzékét ismét közzé kellene tenni. Van ugyan egy kitűnő áttekintése a Kossuth-szobroknak – *Ádámfy József* munkája –, de ez ma már nem teljes, hiszen 1978-ban és 1982-ben jelent meg.

Következő hozzászólónk *Bogyirka Emil* kollégánk, a Pesterzsébeti Múzeum vezetője volt, aki a Kossuth nevet viselő településekről szólt. Sok érdekességgel szolgált, tőle tudtuk meg, hogy Soroksár egy részét valamikor Kossuthfalvának hívták. *Sághy Ferenc* Csepregről, Vas megyéből Felsőbüki Nagy Pál, a reformkorban neves személyiség életéről, munkásságáról szólt, felemlgetve, hogy Kossuth sokat tanult tőle, például a szónoklattanban, vagy a magyar nyelv ügyéért vívott küzdelmeiben. *Balázs László* Veszprémből, szintén új adatokkal ismertette meg bennünket: hazánk első Kossuth szobrát Siómaroson, a másodikat Balatonkenesén állították fel. Balatonkenesén a helyi vendéglős rendszeresen táncvigalmakat tartott, így gyűjtve össze a szoborállításhoz szükséges pénzt. Mikor, milyen javaslatra nevezték el a balatoni hajókat Kossuthról, Széchenyiről – kiemelve az 1948-as centenáriumi év jelentőségét e tekintetben.

Joggal gondoljuk, hogy sok új adattal, tartalmas megközelítésekkel volt tehát gazdag a harmadik szekció.

Fehér József

Egyesztendő a Kossuth Rádió honismereti műsora

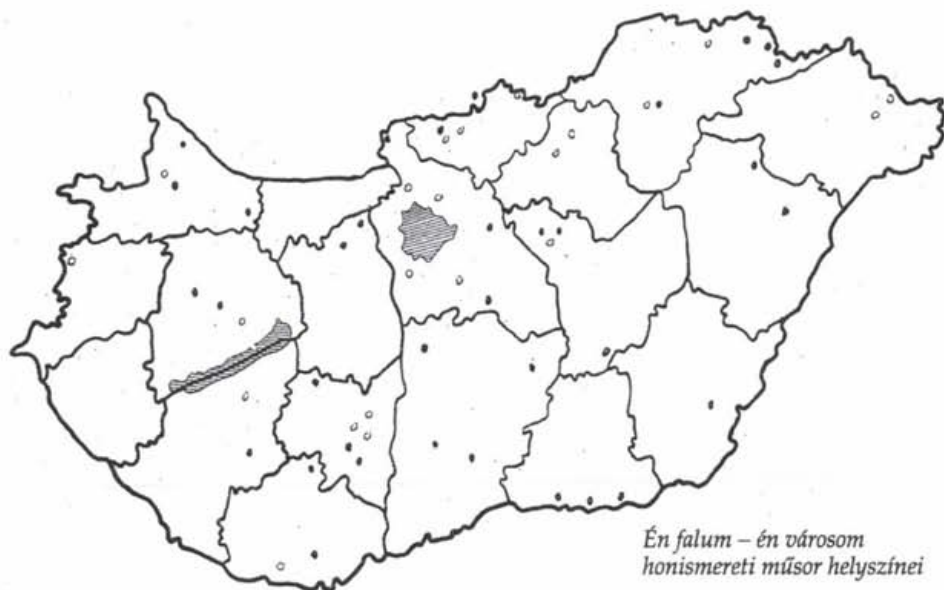
„Senki sem ismer olyan jól egy-egy falut, kisvárost, tájegységet, mint az ott született, vagy évtizedek óta ott élő, helytörténettel, helyi hagyományokkal foglalkozó, a honismeretnek élő lokálpatrióta. Sokan közülük nemzedékek tudását, szerelmes elkötelezettségér hordozzák magukban – vér szerinti, vagy szellemi elődeiktől örököelve, s a maguk tapasztalataival megtévezve. Nemcsak a történelem, a népelet, a tájformálás írott emlékeit ismerik, de a szájhagyományban rájuk szállt értékek is beépülnek abba az erős érzelmi kötődésbe, ami szülőföldjükhöz, lakóhelyükhöz fűzi őket. A Kossuth Rádió *Az én falum / Az én városom* címmel most induló, péntek délutánonként (16, 20-kor) jelentkező műsorában őket keressük fel, *Halász Péternek*, a Honismereti Szövetség elnökének társaságában. A honismereti mozgalom elkötelezett lokálpatriótái szólalnak majd meg, hogy bemutassák falujuk, városuk szellemi, gazdasági és társadalmi értékeit. Felgöngyölték azokat az érzelmi szálakat, amely a helyhez köti őket.”

1. Ezekkel az *rtv részletesben*, a Magyar Rádió Rt. műsormagazinjában megjelent „beharangzó” sorokkal indult 2001. november 2-án a Kossuth Rádió új, honismereti műsora. Perjés Klára, a Kossuth Rádió nemrég kinevezett főszerkesztője fontosnak találta, hogy a magyar falvak és városok értékei azok közvetítésével jelenjenek meg a műsorban, akik ismerik településük teljes hajszálgökerzetét. Amikor a Honismereti Szövetség részéről javasoltam a műsor elindítását, a honismereti mozgalom néhány kiváló, általam nagyra becsült személyiségének alakja, beszéde, munkája lebegett a szemem előtt. Olyan barátaimé, akiket mindig irigyeltem azért a csodálatos otthonosságért, amivel lakóhelyükön éltek, dolgoztak, ahogyan a falu, vagy a városok utcáin végigmenve minden házról, utcasarokról, teresekéről, vízfolyásról, idősebb fáról volt mondanivalójuk, ahogyan a helybeliek köszöntötték, megsüvegelték, vagy megállították őket egy-egy szóra, kérdésre vagy fölvilágosításra, és ahogyan ők szóltak egy-egy ismerős falutársukhoz, vagy lakótársukról. Ilyenkor mindig átéreztem a csodát, hogy mindazt, amiről úgy általánosságban beszélünk, nevezetesen a honismereti mozgalom fő feladatáról, hogy otthon lehessünk a térségben, a tájban, a településen, ahol élünk, azt íme, ezek az emberek nap mint nap, életük szinte minden percében megvalósítják, s a sorsnak milyen gyönyörű ajándéka az, hogy ezeknek a kiváló embereknek szinte valamennyiét barátomnak tudhatom.

Ilyen gondolatokból és szándékokból bontakozott ki *Az én falum / Az én városom* című rádióműsor, amelyről – az első esztendő elteltével – illő, hogy számadást készítünk. Meg kell mondanom, hogy a sorozat nem minden darabja készült a fenti koncepció szerint. A rádiós kollégáknak is megvoltak a maguk szempontjai, a maguk kötődései, és a műsorok egy része ezek eredményeként jött létre. Műfajukban, a téma feldolgozásának módjában, szemléletükben sokszor eltérnek a honismereti jellegűektől, de általában gazdagították, színesítették a sorozatot.

2001. november elejétől 2002. december végéig összesen ötvenhét településről készült és került adásba műsor a Kossuth Rádió *Az én falum / Az én városom* címet viselő sorozatában. Névsorba rendezve itt következnek, közülük a harmincnégy kövér betűvel szedett volt egyértelműen honismereti jellegű. Alsószentmárton, Apátfalva, Bakonybánk, Bátya, Bicske, Bodroghalom, Bonyhád, Csákvár, Cserépfalu, Csorna, Dáka, Decs, Egyházaskozár, Földes, Györköny, Győrsg, Hajdúdorog, Herencsény, Hévízgyörk, Hollóháza, Hollókő, Horpács, Ipolyvarbó, Jászberény, Jászfákóhalma, Jászkisér, Jósvald, Karád, Kiskunmajsa, Kölesd, Kunszentmárton, Kunszentmiklós, Makó, Mátradereske, Mátrafüred, Mesztegyő, Mosonmagyaróvár, Nagykovács, Nyírparasznya, Örkény, Pápa, Pilisszentlászló, Rábapatonna, Sály, Sátoraljaújhely, Simontornya, Somoskő, Tákos, Tápé, Tevel, Tiszakécske, Tótfalu, Tököl, Újkígyós, Vámosmikola, Velem, Veresegyháza. Számvetéseben elsősorban azok tanulságait igyekszem áttekinteni, amelyek szemléletükkel, de főként résztvevőikkel és témájukkal a honismereti mozgalomban gyökereznek.

2. A mellékelt vázlatos térképen is látható, hogy az országnak csaknem minden vidékéről szerepeltek a műsorban települések, de vannak tájak, ahol a pontok sűrűsödnek, máshol ritkábban fordulnak elő. Ha megyénként vizsgáljuk a bemutatott falvakat és városokat, akkor is

érezkelhető bizonyos aránytalanság: Bács-Kiskun és Győr-Sopron-Moson megyéből négy, Borsod-Abúj-Zemplén, Csongrád, Pest, Szolnok valamint Tolna megyéből három település szerepelt, Békés, Fejér, Hajdú-Bihar és Veszprém két-két helyszínnel mutatkozott be. Három megyéből pedig – Heves, Komárom-Esztergom és Szabolcs-Szatmár-Bereg – egyetlen település sem fordult elő eddig a műsorban. És noha ezek az aránytalanságok jórészt a véletlen művei, mégis figyelmeztetnek arra, hogy az első 14 hónap elteltével jobban törekedjünk a területi kiegyenlítettségre. Hiszen bár a különböző megyék honismereti tevékenysége között számottevő eltérések vannak, a térképen szereplő pontok eloszlása mégsem ezt az aránytalanságot mutatja. Sokkal inkább utalhatunk különböző időpont egyeztetési problémákra, már megbeszélte, jórészt megszervezett riportok kényszerű – megbetegedések, sőt sajnálatos halálesetek miatti – elmaradására. A még érezkelhető földrajzi aránytalanságok idővel minden bizonnyal mérséklődnek majd.

3. Vannak azonban más természetű, s minden bizonnyal tanulságosabb „aránytalanságok”, vagy legalábbis különbözőségek is a sorozat egyes műsorai között. Teljesen nyilvánvaló, hogy az *Én falum / Én városom* műsorainak sikeressége, színvonala, kerekessége, szépsége három féle körülményen múlik, s talán nem tévedek nagyot, ha megkockáztatom, hogy e három tényező közül az egyik felerészben, a másik kettő pedig negyed-negyedrésznyi súllyal esik a latba.

Az egyik negyedrészt természetesen a rádiós *riporter-szerkesztő* személye általában és pillanatnyi formája konkrétan. Négy-öt rádiós kolléga dolgozik ugyanis „célszerű rotációban” ebben a műsorban, aki elkészíti a riportokat, majd az egészet megszerkeszti, név szerint: *Béla Pál, Juhász Zsolt, Takács András, Újhelyi Zoltán, Zala Simon Tibor*. Mindegyikük önálló egyéniség és tehetség: az egyik ebben a műfajban jobb, a másik abban, az egyik a társadalmi, vagy a történelmi témák iránt érzékeny, a másiknak az emberi tényezők iránti affinitása erőteljesebb. És mivel a riportkészítés is művészet, mindenkinek vannak ihletettebb és indiszponáltabb órái, vagy percei.

Az eredményesség feltételeinek másik negyedét a körülmények szerencsés, vagy szerencsétlen összejárásában merem feltételezni. A dolgoknak és a lehetőségeknek abban a kiszámíthatatlanságban, forgandóságában, ami jelentős mértékben hozzájárul az effajta munka varázsához. Amikor a legreménytelenebb helyzetben is minden jóra tud fordulni. Tudván persze, hogy valahol a véletleneknek is megvannak a maguk okai, és hogy a céltalan hajós sohasem kap kedvező szelet, mégis úgy érzem, hogy a siker legalább negyedrésztben a szerencsés

– és nyilván megérdemelt – véletleneknek köszönhető. Mint ahogyan – felháborító módon – a balsiker is.

Talán még a tényezők felénél is nagyobb a jelentősége az elsőszámú riportalanynak, aki az *En falum / városom* műsorban optimális esetben valóban a fő szereplő, hiszen az Ő falujáról vagy városáról szól a műsor. Személye alkalmasságának felelőségében magam is osztozom, hiszen mint „szakértő munkatárs”, én választom, és javaslok: ki legyen egy-egy műsor szellemi „házigazdája”, illetőleg „gazdasszonya”. Véleményem szerint túlnyomó részben az ő rátermettségén, személyiségén, eredetiségén múlik a siker. Engem rendszerint e tekintetben érnek kisebb-nagyobb csalódások. Időnként kiderül ugyanis, hogy nem minden lelkes és kiváló honismereti munkás állja meg a helyét ebben a szerepben. Esetenként nem is a mikrofon előtti szerepléssel van baj, hanem a „szellemi házigazdához” illő áttekintőkészséggel, a különböző témák és személyek méltó súlyozásával, az „én falum vagy városom” kicsiny birodalma bemutatásának „fejedelem gesztusával”. Olyan dolgok ezek, aminek hiányában is lehet kiváló, az átlagot jóval meghaladó a műsor, legföljebb én érzem úgy, hogy „több volt benne”, több lehetőség van a témában is, meg a riporter beszélgetőtársában is. Ehhez, vagyis a „fő” szereplő teljesítményéhez képest, általában eltörpülnek az olyan csalódások, amikor kiderül, hogy bizony nem minden pap, tanár, vagy polgármester jó „riportalany”, nem mindenki tudja mindig talpraesetten kifejezni – ha vannak is – a gondolatait. Hiszen mindnyájan, akik álltunk már mikrofon előtt, ismerjük azt a bosszantó érzést, hogy a legszebb gondolatok és mondatok akkor jutnak eszünkbe, amikor a riporter már összetekerte a zsinórt.

Az esetek nagyobb részére azonban nem ez a jellemző. Hanem az, hogy a honismereti mozgalom egy-kérvényes kiváló helyi vezéralakja a műsor anyagának helyszíni felvétele során valóban úgy bontakozik ki, ahogyan régi ismeretségünk alapján feltételeztem, ahogyan az előkészítés során megálmodtam. Sőt: sokkal jobban, bölcsebben, elbűvölőbben! Ilyenkor aztán megtörténik a csoda: a helybéli szereplők által elmondottak gyönyörűen rímelnek egymásnak, valahonnan előkerül egy „be nem tervezett” személy, aki új, még jobb megvilágításba helyezi a témát, a tanító úrnak váratlanul megható gyermekkori emlékek jutnak eszébe, és amikor a polgármester asszony az isteni segítségről beszél – megszólal a harangszó. A riporter mélyen beleéli magát beszélgetőtársa érzelmeibe, az pedig magától tereli arra a szót, amit kérdeni akarnak tőle. Az ilyen „kegyelmi állapotban” született műsorok tudják tökéletesen betölteni hivatásukat. Megmutatni a honismereti mozgalom minden részletét, minden árnyalatát. A település távoli és közeli múltjának szinte minden fontos emlékét és erőterét, az ott folyó élet minden nyomorúságát és szépségét. S mint a vihar után feltörő napsütésben, láthatóvá válik az embereket a szülőföldhöz, a lakóhelyhez, a közösséghez kötő, sokszor csak pókháló finomságú szálak gyöngyharmat csillogása.

4. Végezetül néhány tanulság a jövőre nézve.

Szinte minden műsor anyagának felvétele során beigazolódik – legalábbis számomra –, hogy a jó riporter egyik legfontosabb tulajdonsága a lelkéből fakadó *kíváncsiság*. Amikor nemcsak megjártassa, de valóban *tudni szeretné* azt, amit kérdez. Természetesen a riporteri kíváncsiság alapja nem a tudatlanság, hanem éppenséggel a felkészültség, vagy legalábbis a tájékozottság. Ezt a tájékoztatást szolgálja – jól-rosszul – a szakértő munkatárs, jelen esetben e sorok szerzője.

Alapvető fontosságú az elkészült riportok – a műsor építőkövei – összefűzésének ereje, szépsége, természetessége. Általában ugyanis 4-5, ritkán több személy szólal meg, különböző témákról és rendszerint eltérő helyszíneken. A műsorrészek szerves összekapcsolásának, kedvező esetben összeforrasztásának eredményessége a riporter és a „szellemi házigazda” jó összmunkáján múlik. Megítélésem szerint olyankor sikerült ez a legszebben, mikor a faluját, vagy a városát bemutató „főszereplő” úgy szervezte és működtette az általa verbuvált csapatot, mint a jó kamarazenekar első hegedűse, aki a zenemű különböző szólamait más és más hangszerrel játssza el, közben maga is muzsikál, egyben vezényel is. Természetesen a műsor végleges arculatának kialakítása során fontos szerepe lehet az összekötő zenéknek is, arra törekedtünk tehát, hogy lehetőleg mindig szert tegyünk valami helyi kórus, vagy zenekar kazettájára, CD-jére.

Az eddig eltelt 14 hónap során csak egyetlen ízben léptük át a jelenlegi országhatárt, az Ipoly jobb oldalán lévő Ipolyvábót kerestük fel. Ez az egyetlen alkalom is megmutatta, hogy

a határ túoldalára vetett településeken a magyar sorskérdések sajátos vetületeire lehet támaszkodni, melyek nélkül nem lehet teljes az Illyés-i magasságban lévő haza ismerete.

A Honismeret következő számaiban folyamatosan ízelítőt közlünk majd az *Én falum / Én városom* szövegeiből. Egyszer, talán majd a műsor harmadik esztendejének végén, érdemes lesz elgondolkoznunk azon, hogy milyen formában, az írott meg a digitális sajtó melyik lehetőségét használva lesz érdemes ennek a honismereti műsornak a maradandó értékeit megőrizni és szélesebb körben, ismét hozzáférhetővé tenni. Hiszen műsorról műsorra hallhatjuk, hogy milyen gazdag ennek az országnak, ennek a nemzetnek a hagyományos műveltsége, két kezével és szellemével teremtett saját világa. Milyen heroikus erőfeszítéssel tudta sorsát alakítani – vagy éppen elviselni. S ahogy Váci Mihály írta *Egy-rangú nép* című versében:

„.... a nép nagyságát sorsa méri.
Máson az méri, ki nem éli.”

Halász Péter

Kossuth-év Amerikában

Első amerikai írásaim indíttatásomnak megfelelően október 6-áról szóltak, (és a sors játéka volt, hogy, szinte azonos időben jelentek meg a Bukaresti Magyar Szóban és a New-York-i Magyar Szóban). Ebben a hagyományban nőtem fel Aradon, természetes, ha minden szeptember végén, október elején hazagondolok.

2001–2002 Amerikában Kossuth-évnek tekinthető, mert immáron 150 éve, hogy Kossuth Lajos a magyar forradalom lángelkű vezére Amerikába látogatott. 1851-ben az Egyesült Államok kormánya hívta meg, december 4-én lépett Amerika földjére. Anyagi és politikai támogatást keresett a függetlenségi harc folytatásához. 1852. július 4-én tért vissza Angliába, ahol folytatta politikai korteskedését.

Az amerikai út Kossuth személyes sikorsorozata lett. A clevelandi Kossuth-szobron az áll, hogy az európai szabadságharc megtestesítője. Ma is szobrok, utcanevek és egy Iowa állambeli megye őrzi emlékét Amerika szerte.

A nagyvilágban élő magyarság fontos zarándokhelye a New-Yorkban felállított Kossuth-szobor, amely az államférfit a szabadság nagy bajnokának nevezi. Személyét New-York-ban, akárcsak előtte Londonban nagy rokonszenvvel fogadták.

A washingtoni Capitoliumban 1990. március 15-én avatták fel az Amerikai Magyar Szövetség kezdeményezésére Kossuth mellszobrát, de az akroni Lorántffy Otthonban is méltó emléket állítottak számára.

A számos amerikai Kossuth nevű település közül az Iowa állambeli Kossuth County (azaz Kossuth megye) mintegy 19 ezer lakosával a legjelentősebb. Az alapítás 150. évfordulója alkalmából életnagyságú bronz szoborral emlékeztek nevadójukra. Az emlékművet 2001 nyarán avatták a megyeszékhelyen, Algona városban, a megyeháza előtti téren. Pedig az egész Kossuth megyében csupán egyetlen magyar család él. A clevelandi Kossuth-szobor érdekessége, hogy a nagyszalontai szobor pontos mása, ikertestvére.

A Kossuth-év legfontosabb eseményei 2002 márciusában zajlottak. A Kongresszus Könyvtárában az európai részlegen könyvkiállítást rendeztek Kossuth Lajos, a szabadság bajnoka

(Lajos Kossuth, Champion of Liberty) címmel. Előadást tartott Jeszenszky Géza nagykövet, valamint a könyvtár igazgatója Carolyn Brown.

Április 15-én emléktáblát avattak East Jefferson könyvtárában, és ugyanezen a napon kiállítás nyílt Szunyoghy András budapesti képzőművész Kossuth gyűjteményéből, ahol plakátok, Kossuth-bankók, könyvek, bélyegek voltak láthatók. Az ünnepség alkalmából a Louisianai Magyarok Szövetsége Raskó Aurél Kossuth portréját ajándékozta az Amerikai Magyar Református Egyesületnek.

Chicagóban ez évben rendezzük meg először október 6-án az Aradi-napokat, amely remélhetőleg hagyománnyá válik. Ez alkalomból Kossuth-kiállítás nyílik a Szabad Magyar Református Egyháznál és az Edgebrookki Közösségi Egyháznál. Kiállításra kerülnek az immáron Budapesten élő Bodó művészpár munkái, Koszorús-Varsa Gabriella: Kossuth bostoni fogadása című képe, amelyet az amerikai Kossuth-bélyeg kapcsán tervezett, valamint az amerikai Kossuth-szobrok fényképei a megfelelő leírásokkal.

Ezúton köszönöm a Bodó házaspár segítségét, Balogh András református lelkész és dr. D. M. Kucsera unitárius lelkész támogatását.

Tatár Etelka

Honismeret – ismét a határok felett

Lapunk olvasói a 2000/5. és a 2002/1. számból értesülhettek a határon túli és a hazai protestáns gyermekek korábbi honismereti táborozásairól. Ezek folytatásaként a *III. Kárpát-mendencei Református Honismereti Gyermektábor* 2002. június 23–30. között rendeztük meg a délvidéki Bácsfeketehegyen (Feketiae). A helyszíni szervezési munkálatokat és a szállást a Vajdasági Ökumenikus Szeretetszolgálat nyújtotta, a nem délvidékiek megszervezését és a helyszínre szállítását pedig a Budapest Fásori Református Egyházközség vállalta.

A különböző régiókból a következő számú csoportok érkeztek: Délvidék (Szabadka, Maradék, Újvidék, Bajsa, Ada): 22 fő; Erdély (Válaszút) 9 fő; Felvidék (Alistál): 6 fő; Kárpátalja (Nagyszőlős): 5 fő; Drávaszög (Csúza, Vörösmart): 3 fő; Ausztria (Bécs): 2 fő; Magyarország (Budapest): 17 fő. Összesen tehát 64 fővel táboroztunk, amely magában foglalta a felnőtt kísérők (lelképásztorok, pedagógusok, presbiterek, orvos, szervezők, foglalkozásvezetők stb.) számát is.

Az indulást megelőző napon a távolabbról – Kárpátaljáról, Erdélyből – érkezetteket gyülekezeti tagjainknál szállásoltuk el, velük és a reggel csatlakozott felvidékiekkel, bécsiekkel és magyarországiakkal együtt indultunk templomunk elől az egyházközség által bérelt busszal. A tompai határátkelő előtt szálltunk át a rendezők küldte másik autóbuszba, amely a táborhelyre szállított bennünket.

A bácsfeketehegyi Leuenbergi Otthon az egykori református árvaház átalakításával az 1990-es évek elején jött létre a délvidéki református, magyar és szlovák evangélikus, valamint a metodista egyház megállapodása alapján, azóta ökumenikus konferenciaközpontként működik. Vendéglátónk: *Béres Károly* maradéki református lelkész, a tartományi szeretetszolgálat elnöke, felesége: *Béresné Fényszárosi Irénke* és munkatársai gondoskodtak elhelyezésünkről, valamint a tábor színvonalas lelki és honismereti programjáról, amiért köszönet illeti őket.

Az egymást követő napokon felváltva zajlottak a helyi programok, illetve a távolabbi helyszínekre a kirándulások. Az előbbieket keretében – a korábbi táborozásokon kialakult gyakorlatnak megfelelően – kézműves foglalkozások, ének- és táncitanítás, zenés irodalmi est, biblia- és honismereti, ügyességi és sportvetélkedők váltották egymást. A kirándulások során *Szabadka*, *Palics*, *Zenta*, *Aracs*, *Újvidék*, *Pétervárad*, *Maradék* és *Nándorfehérvár* nevezetességeivel ismerkedtünk. A reggeli és esti áhítatokat minden nap más régióból érkezett lelképásztor, teológus vagy gyermekmunkás tartotta, esténként pedig a határon túli közösségek mutatták be szülőföldjüket, hely-és gyülekezetértörténeti ismertetés, versek, zene és tánc formájában.

A tábor résztvevői az újvidéki szerb színház előtt

Az immár harmadik tábor a legmesszebbmenőkig elérte célját: hitünkben, magyarságunkban egyaránt erősödöttünk, gyarapodtak ismereteink a magyar nyelvterület déli régiójáról, az egyhetes együttlét összekovácsolta a különböző tájakról érkezett gyermekeket és felnőtteket (arra is ügyeltünk, hogy a vetélkedők csapatai is vegyesek legyenek). Sikerült tudatosítanunk egy többnemzetiségű és -vallású nagytáj évszázadainak egyik legfőbb tanulságát: a *tolerancia* elengedhetetlenségét. Az egyes országokból érkezett csoportok beszámolóí alkalmat adtak a magyarság különböző fennhatóságok alá szakadt ágai gondjainak, megmaradási „technikáinak” összevetésére. A játék és a sport számára teremtett bőséges idő pedig a gyermekek önfeladott nyári épülését szolgálta. A hazai és határon túli támogatók természetbeni adományai azt is lehetővé tették, hogy minden jelenlévő egyén és csoport – elsősorban olvasnivalóból álló – ajándécsomaggal térhessen haza.

A tábor különböző programjait megtisztelte jelenlétével *dr. Csete Szemesi István* református püspök, *Dolinszky Árpád* evangélikus szuperintendáns és *Juhász Attila*, Zenta polgármestere. A különböző, felkeresett helyszíneken az adott település jeles helytörténetesei, levéltárosai kaualuzoltak bennünket. Ottlétünkről a délvidéki nyomtatott sajtó, az újvidéki és magyarországi televízió, valamint a „Határok nélkül” című rádióműsor is beszámolt.

A záró táboroznél a felvidéki csoport vezetője bejelentette, hogy a jövő évi, IV. tábor szervezését az alistáli református alapiskola vállalja magára. Amikor Isten áldását kérjük támogatóinkra (Oktatási Minisztérium, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Mocsáry Lajos Alapítvány), akiknek önzetlen segítsége nélkül nem rendezhettük volna meg az idei táborozásunkat, kérjük, 2003-ban is tegyék lehetővé, hogy hét ország magyar protestáns gyermekei találkozhassanak.

Örömmel számolhatunk be arról is, hogy az immár a harmadik táborozás sikerén felbuzdulva, a Budapest Fásori Református Egyházköztségben *honismereti szakkör* megalakítását kezdeményezték, az évközi munka folytonossága érdekében.

Székely András Bertalan

Emlékezés és szoboravatás Szegeden, Kálmány Lajos születésének 150. évfordulóján

A XIX. század utolsó harmadának és a XX. első évtizedeinek kiváló folkloristájára emlékeztek Szegeden 2002. június 20-án, Kálmány Lajos születésének 150. évfordulója alkalmából Szeged Város Önkormányzata, a Dugonics Társaság, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke és a Bartók Béla Művelődési Központ szervezésében. Bár Kálmány Lajos 1852. május 3-án született Szegeden, az ünnepségre azért került júniusban sor, mert a Dóm téren a Nemzeti Emlécsarnokban elhelyezésre került szobra – Kligl Sándor szegedi szobrász alkotása – késve készült el. A szobor fiatal, mosolygós pályakezdő papnak ábrázolja Kálmány Lajost.

Az emléknep délelőttjén a Városháza Dísztermében a Dugonics Társaság, – amelynek alapító tagja volt Kálmány Lajos – emlékülést tartott. (A Dugonics Társaság hagyományosan a Városháza Dísztermében tartja rendezvényeit.) A megjelenteket dr. Bartha László, Szeged Megyei Jogú Város polgármestere, országgyűlési képviselő köszöntötte. Köszöntőjében hangsúlyozta, hogy örömmel fogadta dr. Péter László nyugalmazott egyetemi tanár, a Dugonics Társaság és más civil szervezetek – köztük a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület (lásd Honismeret 1995. 2. 43. old.) – kezdeményezését, hogy Móra Ferenc felszólításának eleget téve, a legnagyobb magyar folkloristának végre szobra legyen Szegeden a Nemzeti Emlécsarnokban, születésének 150. évfordulóján.

Dr. Barna Gábor néprajzkutató, a Szegedi Egyetem Néprajzi Tanszékének docense nyitó előadásában számbavette Kálmány Lajos munkásságát, beszélt arról, miben lehet példaképe a néprajz jelenlegi és eljövendő kutatóinak. Ezután a hagyatéka feldolgozásának és megjelenítésének a szükségességéről beszélt.

Dr. Péter László nyugalmazott egyetemi tanár az életmű sorsát méltatta. Előadásában bemutatva Kálmány Lajos gyűjtéseiből megjelent kötetei elkészülési a körülményeit. Beszélt az Abafi és az Ipolyi gyűjtés sajtó alá történt előkészítéséről és a hagyaték sorsáról, kiemelve, hogy eddig csak az 1950-es években jelent meg két vaskos kötet, pedig több kötetre való anyag várja még a megjelenését. A hagyaték feldolgozása mellett szükségesnek látta a megjelent műveinek az újból való kiadását is, mert ezek csak néhány száz példányban jelentek meg, ma már könyvészeti ritkaságok.

Szekernyés János temesvári újságíró, helytörténész a Temesköz népköltészetének kutatója címmel Kálmány Lajos és Temesvár kapcsolatáról beszélt. Előadásának első részében a Csánádi Egyházmegye Papnevelő Intézetét mutatta be abban az időszakban, amikor Kálmány Lajos ott folytatta tanulmányait. Beszélt azokról a tanárokról, akik hatással voltak későbbi munkásságára. Ebben a részben kiemelte többek közt a későbbi színműíró Csiky Gergely sze-

*Barna Gábor leleplezi Kálmány Lajos szobrát,
Kligl Sándor alkotását.*

repét, aki elsőként tanította magyar nyelven az egyházjogot. Beszélt Temesvár kulturális életéről a XIX. század 60–70-es éveiben. Előadása második részében részletesen foglalkozott Kálmány Lajos szerepével a Temesvár melletti Magyarszentmártonban káplánként eltöltött idejéről, amikor kemény kiállásával megmentette a települést attól, hogy a gát átvágásával elárasszák.

Forrai Ibolya, a Magyar Néprajzi Múzeum munkatársa arról beszélt, hogyan alakult az elmúlt nyolcvan év során Kálmány Lajos az intézmény Adattárában levő kéziratos hagyatéknak helyzete.

A Nemzeti Emléksarnokban délután került sor Kálmány Lajos szobrának a felavatására. Barna Gábor avatóbeszédének mondanivalóját – mivel Kálmány Lajos pap is volt – két bibliai idézet köré csoportosította. Az egyik: „Egy próféta sem kedves a maga hazájában”. Itt azokról a hányatottságokról, men nem értékekről beszélt, amelyek életében érték. A másik gondolat pedig: „A hegyen épült várost nem lehet elrejtetni”. Itt arról szólt, hogy a mostani évforduló biztatást ad, hogy Kálmány Lajos egész munkássága, a hagyatékában levő anyagok és a ma már hozzáférhetetlen művei megjelenjenek. A szobor talapzatánál Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata, a Dugonics Társaság, a Szegedi Egyetem Néprajzi Tanszéke, a Néprajzi Társaság és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület helyezett el koszorút.

Az emléknapot este a Bartók Béla Művelődési Központban a Szegedi Szalon sorozat keretében kerekasztal beszélgetés zárta, amelyen dr. Barna Gábor, dr. Juhász Antal, dr. Péter László és a jelen sorok írója beszélgetett Tandí Lajos újságíróval, a Dugonics Társaság titkárával arról, hogy mit jelent számukra Kálmány Lajos.

Bogdán Lajos

Debreczeni Márton Emlékünnep Magyargyerőmonostoron

2002. szeptember 7-én, kalotaszegi Magyargyerőmonostoron, a helyi egyházközség és a Debreczeni család tagjai együtt emlékeztek Debreczeni Márton (1802–1851) bányamérnökre és költőre, születésének idei 200. évfordulója alkalmából. Az emlékünnepen a szülőfalu népén és a család tagjain kívül megjelentek Alföldi László kolozsvári főkonzul, az erdélyi kulturális élet vezető személyiségei, továbbá az Erdélyi Református Püspökség képviselői. A meghívott vendégek délelőtt 10 és 11 óra között a monostori új parókián gyülekeztek. Innen sétáltak át a gyönyörű kora őszi napsütésben a református templomba, ahol ünnepi istentisztelettel vette kezdetét az évfordulás megemlékezése.

Ez alkalomból Kun Attila helybeli lelkész Jób könyvének 28. fejezetéből választott igét, melynek első négy verse ekképpen szól: *„Bizony az ezüstnek bányája van, és helye az aranyknak a hol tisztítják. A vasat a földből hozzák elő, a követ pedig érczczé olvasztják. Határt vet az ember a setétségnek, és átkutatja egészen és végig a homálynak és a halál árnyékának követ. Aknát tör távol a lakoktól: mintha lábukról is megfelejtkeznének, alámerülnek és lebegnek emberektől messze.”* (Jób 28, 1-4) A lelkipásztor igehirdetését azzal a kijelentéssel kezdte, hogy Magyargyerőmonostoron, de egész Erdélyben hagyománya van az ünneplésnek, ha van kire emlékezni. Debreczeni Márton azt a mesterséget választotta, amelynek bár a legkevesebb látszata van, mégis a legnagyobb hasznot hajtja, illetve hajtotta az erdélyi iparnak. Kun Attila párhuzamot vont a bányász és a Teremtő „munkája” között, hiszen ahogy Isten az emberek lelkében gyűjti meg a bányászlámpát, hogy fényénél magunkra ismerjünk, úgy Debreczeni ezzel a fényvel indult el és lett világhírűvé. *„Amikor Isten megeremtette a világot és a világba helyezte az embert, hogy uralkodjék a világon, hogy éljen benne, hogy munkálja azt, akkor az embernek bölcseséget, értelmet adott arra, hogy a maga adottságaival, a maga ajándékaival ezt a világot saját számára, Istennek élve használja.”* Debreczeni Márton egyik legjobb példája annak, hogy az ember megfélemlhet ezen isteni küldetésnek.

Az ünnephez méltó szép prédikáció és a bensőséges hálaadó ima után Bálint Árpád nyugalmazott tanító köszöntötte a megjelenteket. Ezt követően Debreczeni-Droppán Béla történész-levéltáros tartott előadást szépnagybátyja életéről, munkásságáról és emberi nagyságáról, majd Bogdán István színművész adott elő részleteket Debreczeni Márton műveiből. A megemlékezés ünnepélyességét emelte a kolozsvári Solo Quartett közreműködése is. Az ünnepi istentisztelet befejeztével a bányamérnök-költő emléktáblájának leleplezése előtt a cinterembe vonuló gyülekezetnek Egyed Ákos történész, az Erdélyi Múzeum-Egyesület elnöke méltatta Debreczeni Mártont. Az emléktáblát két népviseletbe öltözött monostori pártás leány leplezte le, levéve a tábláról a rajta lévő kalotaszegi vagdalásos terítőt. Ezután Alföldi László főkonzul úr és a különböző szervezetek jelenlévő képviselői, valamint a Debreczeni család tagjai megkoszorúzták az emléktáblát, melynek szövege így szól:

DEBRECZENI MÁRTON
1802–1851
A reformkori Erdély legnagyobb hatású
bányamérnökének, feltalálójának,
az utolsó jelentős magyar eposz szerzőjének,
születése 200. évfordulóján
állította:
Magyargyerőmonostor református népe és
a Debreczeni-család.
2002.

Az emléktábla avatása után került sor a régi parókia udvarán a Debreczeni Márton Tájház átadására. A tájház a Debreczeni család anyagi hozzájárulásával és a helybeliek munkájával jött létre. A tájházalapítás gondolata még 1994-ben fogant meg Kiss Tibor akkori magyargyerőmonostori lelkész fejében, aki a jó másfélszáz éves egykori gabonást – megmentve a végső pusztulástól – áthozatta a parókia udvarára. A tájház előtt a névadó Svájcban élő, 74 éves úkunokája, dr. Debreczeni Zsolt mondott köszönetet a falubeliek fáradozásáért és egyúttal a múzeumnak adományozta az ünnepelt acélmetszetű képmását. Ezután Sinkóné Kalló Katalin a ház berendezője, a kalotaszegi népművészet nagy ismerője beszélt el a tájház létrejöttének történetét. A tájházavató beszéd után a főkonzul úr a nemzeti színű szalag átvágásával nyitotta meg a Debreczeni Márton Tájházat, és az ünneplők megtekinthették a régi kalotaszegi szobát, benne a monostori nép által összegyűjtött sok szép és értékes tárgyi emléket.

A Debreczeni Márton Emlékünnep a régi parokián, 80 fős díszebbeddel ért véget nagyon jó hangulatban. Ez egy olyan szép megemlékezés volt, mely – mint Vanek Tibor, a Bolyai Társaság elnöke fogalmazott – nem az ünnepek oly sokszor tapasztalt fesztivál jellegű felszínességét hozta, hanem az ünnep igazi arcát, meleg, családias, összetartozást erősítő lényegét.

Debreczeni-Droppán Béla

Kiosztották a Pro Gömör-díjat

A debreceni székhelyű Ethnica Alapítvány 10 évvel ezelőtt Pro Gömör elnevezéssel díjat alapított azzal a céllal, hogy kitüntesse azokat, akik a történeti Gömör megyében kulturális, közművelődési, közéleti tevékenységükkel kimagasló eredményeket értek el. Az alapítvány kuratóriuma 2002-ben két személynek ítélte oda a díjat. A kitüntetés átadására 2002. október 25-én került sor Putnokon, a „maradék Gömör” fővárosában, a Holló László Galéria kiállítótermében. A 2002-es és Pro Gömör-díjasa: *Polgári László és Rácz Győző*.

Polgári László mérnök, rimaszombati lakos. Évtizedek óta rendkívül sokat tesz a magyar kultúra érdekében a CSEMADOK Szervezetben, a Szlovák Rádió magyar műsoraiban, a műsorok elkészítésében és megvalósításában. Számos magyarországi kulturális szervezettel tartotta el tartja a kapcsolatot, együttműködve a rimaszombati kulturális szervezetekkel. A kapcsolatot elmélyítette a gömörszőlősi Tompa Mihály Emlékbizottsággal, az ózdi Lajos Árpád Honismereti Körrel, a Gömöri Múzeummal, az igrici és bánrévei Tompa Mihály Iskolával és

más intézményekkel és szervezetekkel. Közreműködött magyar emlékoszlopok, emléktáblák, kegyhelyek építésénél és létrehozásánál. Mindezekkel és számos más tevékenységével hathatósan hozzájárult a gömöri magyarság kultúrájának ápolásához és az identitás erősítéséhez.

Rácz Győző szakmérnök: munkássága, tevékenysége a szorosan vett főfoglalkozása mellett elsősorban az ideáti Gömörhöz kapcsolódik. A gömöri múlt emlékeinek kutatásával, gyűjtemények létrehozásával elévülhetetlen érdemeket szerzett. Tompa Mihály költészetének nemcsak rajongója, hanem a nagy gömöri költőhöz kapcsolódó relikviák gyűjtője. E téren szinte egyedülálló tárgyi anyag birtokosa. Gyűjteményének egy részét a Gömöri Múzeumnak adományozta és tevékenyen részt vesz a Gömörszőlősi Tompa Emlékbizottság munkájában. A Tompa kultuszt nagy odaadással ápolja, cikkeket, tanulmányokat írt a költőről, előadásokban népszerűsítette költészetét. Külön is kiemelendő a gömörszőlősi erdőgazdálkodási gyűjtemény kialakításával kapcsolatos tevékenysége. Honismereti munkásságának sokoldalúságát mutatja, hogy Putnokról megjelent képeslapokból egyedülálló gyűjteményt állított össze, amit kiállítások keretében a nagyközönség is láthatott. Putnok város közéletében meghatározó személyiség.

A díjat *dr. Ujváry Zoltán*, a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének professzora adta át.

Kerékgyártó Mihály

HÍREK

Kossuth Lajos nyomában hazai és külföldi tájakon címmel értékes és érdekes kiadványt jelentetett meg a Kornétás Kiadó. A jelvényt szerző füzet írója *dr. Tóth József* aranyjelvényes türravezető, a Kossuth Szövetség választmányának tagja, aki tíz esztendeje kezdeményezte ezt a mozgalmat.

A közvélemény inkább a politikus, szónok Kossuthot ismeri, és kevesen tudnak sokoldalú – természettudományos – munkásságáról. A *Kossuth-emlékhelyek* megismerését, újabbak felfedezését egyaránt ajánlja fiatal és felnőtt természetjáróknak, hazánk természeti és történeti értékeit kutatóknak, a füzet írója, szerkesztője.

A füzet *első részében* a fővárosban és 18 megyében található emlékhelyekkel ismerkedhetünk meg, a *második részében* pedig 14 külföldi országbéliekkel. Valamennyi településnél Kossuth látogatásának eseménye, illetve az őt megörökítő művészeti alkotás és készítőjének neve, valamint időpontja olvasható. Mellettük van a látogatást igazoló *bélyegzők helye*, ahová a múzeum, egyesület, önkormányzat hivatala stb. pecsétjét kell kérni. A hazai emlékhelyekért 1 pont, a külföldiekért 2 pont, a füzetben nem szereplőkért – saját felfedezésükért – 3 pont jár. A 20 pontot elérők *Emléklapot*, a 40-nél többet igazolók „*Kossuth-túrák*” jelvényt kapnak a Kossuth Szövetségtől.

Az *idén* Kossuth születésének 200., *két év múlva* halálának 110. évfordulójára emlékezünk. A kik részét vesznek a jelvényt szerző mozgalomban (egyének, családok, közösségek) méltó elismerésben részesülnek. Javasoljuk a kiadvány (Kossuth-köri Füzetek 3., bővített kiadása, Kornétás Kiadó, Bp., 2002.) beszerzését a Stúdió Könyvesboltból (1138 Budapest, Népfürdő utca 15/D, telefon/fax: 06-1 359-1964, 359, 6461).

Dr. Tóth József